

AFET KONUSUNDAKİ ALGI VE YEREL AKTÖRLERİN SORUMLULUKLARI

PERCEPTION ABOUT DISASTER AND RESPONSIBILITIES OF LOCAL ACTORS

Yunus Emre ÖZER*

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, afet risklerini azaltmada bireyin bilinçlenmesinin ve kurumsal sorumlulukların önemini ortaya koymaktır. Bireylerin bilinçlenmesi afetlere dirençli toplumun ortaya çıkmasında önemli bir adımdır. Bu sebeple afetlere dirençli bir toplum olma hedefindeki Türkiye açısından afetlere yönelik olarak bireylerin kendileri ve kurumlarına ilişkin algılarının olay ve uygulama boyutuyla, kurumsal ve sosyal boyutta analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle hem kamuoyuna hem de tüm düzeylerdeki karar alıcılara yol gösterici bir çalışmanın ortaya çıkması hedeflenmektedir. Bu kapsamda konu öncelikle teorik çerçevede ele alınarak afet, risk ve afetlere dirençli toplum teorik olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışmada internet ve yüz yüze görüşme yöntemiyle bir anket uygulaması da yapılmıştır. Bu anket çalışmasının sonucunda afetlerle ilgili bireysel sorumlulukların yanında bireylerin kurumların sorumluluklarına ilişkin algılarına dair veri elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Afet Yönetimi, Risk Azaltma, Afetlere Dirençli Toplum.

ABSTRACT

This article aims to present the importance of awakened persons and organizational responsibilities at disaster risk reduction. Awakened persons is an important step for having a resilient community. Because of this, it is aimed to analyse people's perceptions of disasters with respect to themselves and organizations in the context of evidence, applications, organizational and social dimensions for Turkey, which aims to be a resilient society. In this manner, it is intended to come up with an article which guides both public opinion and decision makers at all levels. In this content, the subject was first addressed in a theoretical framework and disaster, risk and resilient community were evaluated theoretically. In addition, a survey was made through internet and face to face interviews for this article. As a result of this survey, data were collected about personal responsibilities in relation to disasters and persons' perceptions about institutional responsibilities.

Keywords: Disaster, Disaster Management, Risk Reduction, Resilient Community.

* Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, yunusemre.oz@deu.edu.tr

GİRİŞ

Son yıllarla birlikte afet risklerini azaltma giderek önem kazanmaya başlamıştır. Elbette yaşanan büyük doğal afetler yanında Çernobil gibi insan eliyle ortaya çıkmış büyük felaketler de bu süreçte etkili olmuştur. Hatta son 30 yıl içinde hem afetlerin etkileri artmış hem de yeni afet riskleri ortaya çıkmıştır (Lin vd., 2015: 48). Buna sebep olarak doğanın tahribatı ve çevrenin bozulması gibi insan etkisinin gösterilmesi son derece haklıdır. Bu sürecin bir sonucu olarak hem küresel ısınma gibi yeni riskler ortaya çıkmakta hem de ortaya çıkan bu riskler doğal afetlerin yıkıcılığını artırmaktadır. Örneğin 2011'deki Doğu Japonya depremi bir doğal afet olsa da Fukuşima Nükleer Santrali'nde meydana gelen kaza doğal afetin yıkıcılığını artıran bir unsur olmuştur.

Afet riskleri konusunda ilk akla gelen konu depremlerdir. Türkiye'de bir deprem ülkesi olarak afet risklerine açıktır. Bu noktada depremlerle ilgili afet risklerinin azaltılması için sadece daha dayanıklı binalar inşa etmek yeterli değildir. Aynı zamanda bireylerin de afet risklerinin farkında olması ve buna göre davranması gereklidir. Bu sebeple halkın bilinçlenmesi ve afetlere dirençli toplum olma hedefinin seçilmesi son derece önemlidir. Afetlere dirençli toplum olabilme afet yönetiminin geçmiş deneyimlerden yararlanma ilkesiyle de doğrudan ilişkilidir. Çünkü yaşanan felaketler afetlere olan direncin artmasında adım olabilmektedir. Bu noktada bireysel ve kurumsal olarak toplumun tüm aktörlerinin rol ve sorumlulukları vardır. Özellikle Türkiye açısından bakıldığında afet yönetimindeki temel aktörler, merkezi yönetim ve merkezi yönetimin taşra örgütü düzeyinde AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) yerel düzeyde ise büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve il özel idareleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında özellikle üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, yerel medya ve özel sektör de afet yönetiminde afet yönetiminin yerel aktörleridir. Bu aktörler ancak merkez-yerel işbirliğiyle çözüme ilişkin bir güç oluşturabilecektir.

Çalışma, çağımızın en önemli sorunlarından biri olan afet konusunu risk azaltma çerçevesinden ele alarak bireylerin ve başta yerel aktörler olmak üzere tüm kurumların mevcut durumunu ortaya koyma ve karar alıcılara yol gösterme amacındadır. Bu çalışmada ilk bölümde konuya ilişkin kavramsal çerçeve ele alınmış ve kavramlar ayrıntılı biçimde analiz edilmiştir. İkinci bölümde afetlere ilişkin uluslararası, ulusal ve yerel düzeydeki güncel çabalara değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise afet yönetiminin en güncel konularından biri olan ve makalenin de temel dayanağı olan risk azaltma konusu ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise afetlere ilişkin bireysel sorumluluklar ve kurumların sorumluluklarına ilişkin bireylerin algılarını anlayabilme amacıyla bir anket çalışması yapılmıştır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Afet

Afet, Birleşmiş Milletler Afet Risklerini Azaltma Enstitüsü tarafından en genel ifadeyle "insanlar için can, fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan, normal yaşamı durdurarak veya kesintiye uğratarak toplumları etkileyen ve yerel imkânlar ile baş edilemeyen her türlü doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylar" olarak tanımlanmaktadır. 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ise afeti "toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olayları" olarak tanımlamaktadır. Asya Afet Risk Azaltma Merkezi ise afeti; toplumun kendi kaynaklarıyla üstesinden gelemeyeceği büyük can, mal ve çevresel kayıplara neden olarak etkilenen toplumun fonksiyonlarında oluşan ciddi bozulmalar olarak tanımlamaktadır (Al Khalaileh, Bond ve Alasad, 2012: 15).

Afetler gerçekleştiği coğrafyalarda değişen oranlarda zarar vermektedirler. Afetlerde gelişmiş ülkelerde daha az can kaybı daha fazla maddi kayıp, gelişmekte olan ülkelerde ise daha fazla can kaybı daha az maddi kayıp görülmektedir (Leblebici, 2014: 465). Afetlerden en büyük zararı, gelişmekte olan ya da geri kalmış ülkeler/bölgeler, kırsal alanlar ve afet hazırlık planı oluşturulmamış alanlar görmektedir (Cordero-Reyes, 2017: 139).

Dünya üzerinde hem doğal hem de insan kaynaklı afetler artmaktadır. Hiç şüphe yok ki afetlerin en önemli sonucu neden olduğu can kayıplarıdır. İstatistiklere göre her yıl yaklaşık on binlerce kişi öngörülemeyen afetler yüzünden yaşamını yitirmektedir. Afetlerin sosyal sonuçlarının yanında ekonomik boyutları da olmaktadır. Örneğin 2011 yılındaki Büyük Doğu Japonya Depremi sonrasında meydana gelen Fukushima Nükleer Santrali'nde meydana gelen kaza bir felakete yol açmış ve bölgede yaşayan insanlar bölgeyi terk etmek durumunda kalmıştır. Bu da rant değerlerinde önemli bir azalmaya yol açmıştır. Ayrıca felaket sonrasında nükleer santrallere karşı bir tereddüt oluşmuş, nükleer santraller devreden çıkarılmış, elektrik üretiminin azalması sebebiyle kısıntılar uygulanmış ve Japonya başta olmak üzere dünya ülkelerinde nükleer santrallerin devreden çıkarılması planları yapılmış, nükleer santral planları iptal edilmiş ve yenilenebilir enerjiye olan yönelim artmıştır (Managi ve Guan, 2017: 114-118).

2005 yılında Dünya Sağlık Örgütü tüm üyelerine afetlerle ilgili olan riskleri azaltmaları gerektiğini bildirmiştir. Bu kapsamda sürekli izleme ve denetim, koordinasyon, planlama, uygulama ve direnç artırmayı içeren stratejiler ortaya koyulmuştur (Al Thobaity, 2015: 157). Yani artık afetlere karşı geçmişin aksine reaktif değil proaktif hareket etmek gerekmektedir (Mojtahedi ve Oo, 2017: 40). Buradan anlaşılması gereken afetlerin genellikle öngörülememesine rağmen mevcut riskler azaltılarak ve gerekli önlemler alınarak sürecin yönetilebilir hale getirilebileceğidir. Bu durum afet yönetimi denilen süreci karşımıza çıkarmaktadır.

1.2. Afet Yönetimi

Afet yönetimi, afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında hızlı, etkin ve koordine bir şekilde afetlerin etkilerini azaltma ve hayatı yeniden normale döndürmeye yönelik politikalar ve kararları kapsar. Afet yönetiminde çeşitli konularda farklı uzmanlık alanlarına gereksinim vardır (Köseoğlu, 2015: 15-18). Afetlere karşı geçmişin aksine reaktif değil proaktif hareket etmek gerekmektedir (Mojtahedi ve Oo, 2017: 40). Bu sebeple artık risk azaltma kavramı da afet yönetiminin içine girmiştir. Afet yönetimi; risk ve zarar azaltma, hazırlık, müdahale, iyileştirme gibi döngüsel nitelikteki dört aşamadan oluşur (Atılı, 2006: 11-15). Döngüsellikten kastedilen edinilen tecrübelerle, hataların gelecekte yapılmamasıdır.

Afet yönetimi, farklı örgütsel ve sosyal düzeylerdeki hazırlık, müdahale ve iyileştirme faaliyetlerini destekleyen ve iyileştiren strateji, politika ve önlemlerin tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesinde kullanılan sosyal süreçlerdir (Mojtahedi ve Oo, 2017: 36). Elbette afetlerin yönetimin bir konusu olmasından hareketle sürecin içerisinde birçok kurumun olduğunu gözden uzak tutmamak gerekmektedir. Dolayısıyla afet yönetiminde kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlayabilmek başarılı bir idari vizyonun sonucudur. Bu vizyona sahip olmamak afet yönetimindeki koordinasyonsuzluğu ya da başarısızlığı getirebilecektir. Afet yönetimindeki vizyon eksikliğine bağlanacak bu başarısızlıkların da öngörü ya da önceden tahmin etmeyi sağlayacak araçlar ve teknolojiler vasıtasıyla çözülebileceği düşünülmektedir (Jahangiri, Eivazi ve Mofazali, 2017: 309). Özetle insan eliyle ortaya çıkabilecek idari başarısızlıkların teknoloji vasıtasıyla giderilmesi mümkün olabilmektedir. Ancak teknolojinin sebep, hata ve başarısızlıklarını da dikkate alan ve her durumda alternatif bir model ortaya koyabilen afet yönetimi başarılı sayılmalıdır. Özellikle teknoloji, afetler ortaya çıkmadan önce yani erken uyarı niteliğinde olabildiği sürece risklerin azaltılabilmesi daha mümkün olacaktır (Karaman, 2016: 223).

1.3. Risk Algısı-Afet Risk Azaltma ve Afet Risk Yönetimi

Risk azaltma çabalarında öncelikle tehlike ve risk arasındaki ilişki üzerinde durulmalıdır. Tehlikelerin ortaya çıkarabileceği riskleri saptayabilmek adına zarar görebilirlik değerlendirmesine gereksinim vardır. Bunun için değişik afetlerin nasıl etki yaratabileceğini bilimsel verilerle saptamak ve karar vericilere sunmak gerekmektedir. Böylelikle tehlikelerin oluşturabileceği riskler analiz edilerek izlenecek yol belirlenmelidir. Ancak bu risklerin en aza indirilebilmesi için bireysel olarak da afetlere hazırlıklı olma bilincine sahip olunmalıdır. Çünkü bireysel olarak afetlere hazırlıklı olma yani afet bilincine sahip olma küçük ölçekli risklerin bireysel olarak bertaraf edilebilmesini sağlayacaktır (Güler, 2005: 82-87). Afet yönetimi hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarından oluşmaktayken afet risk azaltma “azaltma-hafifletme”yi de içeren bir süreçtir.

Afet risk azaltma, toplumun ve çevrenin tamamında kırılganlıkları ve afetlerin etkilerini en aza indirmeye yönelik sistematik bir gelişimdir. Afet risk azaltma, bahsedilenleri yaparken ve afetlere karşı olan direnci artırırken aynı zamanda da gelecekteki afet riskini tahmin etmeye yarayan stratejik ve araçsal amaç ve hedefleri içermektedir (Mojtahedi ve Oo, 2017: 36). Afet risk azaltma; tehlikelerin olumsuz etkilerini ve afet ihtimalini azaltmak için alınan idari, örgütsel ve operasyonel tedbirleri içeren sistematik süreçtir. Bu süreçte karar alıcıların risklere karşı bilgi ve farkındalıklarının artmasının yanında riskleri azaltmaya yönelik planların yapılması ve uygulanması gereklidir (Lin vd., 2015: 48-49).. Buradan hareketle afet risklerini azaltmanın esas olduğu bir yönetim anlayışı ortaya çıkmaktadır. Bu da afet risk yönetimidir. Afet risk yönetimi, afet risklerini anlamaya, afet risklerini azaltmaya ve transfer etmeye, afetlere hazırlık, müdahale ve iyileştirmede sürekli bir geliştirmeye yönelik politika, strateji ve önlemleri içermektedir (Mojtahedi ve Oo, 2017: 37).

Özetle afet yönetiminin bugün geldiği nokta risklerin azaltılması ve kayıpların en aza indirilmesidir. Bu sebeple risklerin analizi, tehlikelerin önlenmesi ve afetlere karşı olan direncin artırılması kavramı giderek önem kazanmaktadır. Dolayısıyla bu konudaki uluslararası ve ulusal düzeyde ortaya konan başlıca adımları değerlendirmek gerekmektedir.

2. ULUSLARARASI, ULUSAL VE YEREL DÜZEYDE AFETLERDEKİ GÜNCEL ÇABALAR VE SORUMLULUKLAR

Tıpkı çevreyle ilgili konularda olduğu gibi afet konusunda da Birleşmiş Milletler (BM) temel örgüt olmuştur. BM’de afetle ilgili yapılan çalışmalar önemli bir yol gösterici niteliğindedir. Ancak BM’nin aldığı kararların ülkeler için bağlayıcı nitelikte olmamasından kaynaklanan sorunlar afet için de geçerlidir. Fakat bu BM çatısı altında afetle ilgili yapılan çalışmaların önemini kamuoyunun gözünde azaltmamalıdır. Bu noktada afetlerle ilgili bilinçlenmeyi ve farkındalığı artırma amacındaki “Doğal Afet Zararlarının Azaltılması On Yılı” bir dönüm noktasıdır. BM’nin 1989-2000 yılları arasında ilan ettiği “Doğal Afet Zararlarının Azaltılması On Yılı” ile birlikte afet risk azaltma çabalarında bir artış olmuştur. Özellikle afet risklerinin azaltılmasında riski belirlemek, riskin toplum üzerindeki etkilerini tanımlamak, bu riskin ortaya çıkmadan önlenmesi ya da en az hasarla atlattılması için çalışma ve bir aşamanın sonu ama yeni bir aşamanın da başlangıcı olan izleme, değerlendirme ve raporlama yer almaktadır (Yazılıtaş, 2015: 571-573).

Yokohama (1994) ve Kobe (2005) Deklarasyonları; afet tehlike ve risklerinin belirlenmesi, risk azaltma ve afetlere hazırlık çalışmalarının her ölçekteki planlama çalışmalarıyla bütünleştirilmesini ve yoksulluk, eğitimsizlik ve işsizliğin önlenerek afetlerden en çok etkilenen grupların direncinin artırılmasını, yoksul ülkelerle bilgi paylaşımı yapılmasını ve özetle risk azaltmanın temel hedef olması gerektiğini vurgulamaktadır (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009: 7-8).

2005-2015 yılları arasında geçerli olacak olan Hyogo Çerçeve Eylem Planı da risk azaltma konusunu ön plana çıkarmaktadır. Plan’da risk azaltmaya ilişkin stratejilerin sürdürülebilir kalkınma politikalarıyla birlikte düşünülmesi ve risk azaltma yaklaşımının afet yönetimiyle ilgili tüm programlarla uyumlaştırılması önerilmektedir. Ayrıca afet risklerini tanımak, değerlendirmek ve erken uyarı sistemlerini kurmanın önemi yanında afet risk azaltma yaklaşımının kurumsal destekle ulusal ve yerel öncelik olması ve afetlere karşı direnç kültürünün oluşması gibi konular da Hyogo Çerçeve Eylem Planı’nda öne çıkarılmıştır.

2015 – 2030 yılları için geliştirilmiş Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi ise benzeri birçok metin gibi yoksulluğun afetlerin şiddetini artırdığı vurgusunu yapmaktadır. Bunun yanında afet risklerini azaltma, afetler konusunda uluslararası işbirliğinin artması ve afetlere olan direnci artırmak planın temel hedefidir.

BM kapsamında ortaya çıkan metinlerden afet yönetiminin risk odaklı ve afetlere yönelik direncin artırılmasına yönelik olması gerektiği anlaşılmaktadır.

Bu doğrultuda, 10. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda risk odaklı bir afet yönetiminin tercih edildiği görülmektedir. Bu yerinde bir tespittir ancak kalkınma planlarındaki bu tür tespitlerin uygulamaya aktarılmasında sorunlar yaşanabilmektedir. Bu sebeple afet yönetiminde kabul görmüş evrensel ilkelerin uygulanması hususunda idarenin tam desteği gerekmektedir. Esasında 5902 sayılı "Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun", AFAD'a risklerin tespit edilmesi, azaltılması ve planların yapılması gibi konularda görev ve yetkiler vermektedir. Bu kapsamda AFAD mutlak surette halkın bilinçlendirilmesi ve bu yolla afetlere karşı direncin artırılmasını ön plana çıkaran bir strateji uygulamalıdır. Buna ilaveten özellikle Türkiye Afet Bilgi Bankası gibi uygulamalar afetlere ilişkin veri tabanı oluşturabilecektir (Yazılıtaş, 2015: 568). Elbette afet yönetimi, risk azaltma temelinde hareket edecekse geçmişten edinilen tecrübeler son derece önemlidir. Bu sebeple afet veri tabanı oluşturulması risk azaltma noktasında önemli bir adımdır.

Son olarak tamamlayıcı nitelikte bir durum olarak, yerel düzeyde risklere göre ortaya çıkacak direnç artırmaya yönelik faaliyetlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada tek yetkili AFAD'ın taşra teşkilatı olmamalıdır. Yerel yönetimler de risk azaltma çalışmalarında etkin rol almalıdır. Çünkü tüm dünyada kabul gören "afet yereldir" anlayışı neticesinde yerel yönetimler afetlerde, giderek artan bir rol ve sorumluluğa sahip olmaktadır. Türkiye'de de yerel yönetimlerin hazırladıkları afet ve acil durum planlarının hem risk azaltma yaklaşımıyla hazırlanması hem de afetlere ilişkin diğer planlarla da uyumlu olması gerekmektedir. Afet ve acil durum planlarıyla halkın eğitimi için ortak programlar da yapılabilecektir. Bu eğitimler mutlaka koordinasyon ve işbirliği içinde hazırlanmalıdır. Buna ilaveten konuya işbirliği açısından bakılacak olursa, AFAD'ın hazırlayacağı afet ve acil durumlardaki risklerin azaltılmasına ilişkin planlarda da yerel yönetimlerin mutlak surette aktif katılım göstermesi gereklidir.

3. AFETLERE KARŞI RİSKLERİ AZALTBİLECEK, DİRENCİ VE BİLİNÇLENMEYİ ARTIRABİLECEK TOPLUMSAL DEĞİŞKENLER

Bir krizi kontrol etmenin en düşük maliyetli yolu, krizden kaçınmaktır (Zincir ve Yazıcı, 2013: 69). Afet yönetiminde risk azaltma kapsamında yapılacak projeleri değerlendirirken riskin analizi (afet sonrasında ortaya çıkabilecek etkilerin belirlenmesi), maliyetlerin tanımlanması (ekonomik varlıklarda ortaya çıkabilecek azalma), risk azaltma analizi (afetin neden olacağı hasarın büyüklüğünün hesaplanması) ve ekonomik verimliliğinin ölçülmesi gereklidir. Bu süreçte riskin

hesaplanmasında belirsizlik oluşturan; tehlikenin yinelenebilmesi, artan nüfus, kentsel refah gibi unsurların etkilerinin hesaplanmasının gerekliliği ve ortaya çıkacak faydanın doğru tahmin edilebilmesi gibi güçlükler bulunmaktadır (Erkan, 2010: 28-36). Bunun yanında özellikle yerel düzeyde kültür, demografik özellikler, siyaset ve sosyo-ekonomik durumlar, bireylerin algılarını şekillendirmekte ve afet risk azaltma çabalarını etkilemektedir (van Manen, 2014: 65). Dolayısıyla risk azaltmaya ilişkin çalışmalarda insan faktörü sürecin doğrudan içinde yer alan bir unsurdur. İnsanların içinde buldukları kültür kadar sahip oldukları değerler de risk azaltma çabalarında etkili bir unsurdur. Değerler, bireyler ve toplumlar için neyin önemli olduğunu anlamada faydalı olsa da afetlerden etkilenen değerlerin tanımlanması ve kavramsallaştırılması zordur (Rawluk vd., 2017: 11). Özetle risk azaltma sürecinde birey bu çabaları kolaylaştıran ya da zorlaştıran bir unsur olabilecektir. Bu bağlamda, bireylerin süreç içerisinde kolaylaştırıcı bir faktör olabilmesi için afet risk azaltma bilincine ve kültürüne sahip dolayısıyla da afetlere karşı direnci yüksek bir yapıda olması gerekmektedir.

Görüldüğü üzere bireyin afet risklerini azaltmada rolü ve etkisi büyüktür. Bu sebeple afet risklerine ilişkin sorumluluk tek başına devlet merkezli görülemez. Buradaki tanımlama çok merkezli ve çok aktörlü olmalıdır. Örneğin afetlerden etkilenen halkın katılımının sağlanmaması durumunda sorun çözmeye yönelik olan ama halkın problem olarak görmediği konulara ilişkin politikalara destek düşük kalmaktadır (Chipangura, Van Niekerk, Van Der Waldt, 2017: 317-323). Bu da afet yönetimine ilişkin geliştirilen politikaların kapsayıcılığı açısından son derece önemlidir. Özellikle afet olan bir bölgede hazırlanacak olan afet planlarına halkın katılımının sağlanması afet yönetiminin sosyal boyutu açısından doğru bir adım olacaktır. Dolayısıyla afetlerin ortaya koyduğu tehditlerle karşılaşan bireylerin ve toplumların risk azaltma konusunda eylem ortaya koymaları gerekmektedir (Few vd., 2016: 154). Afet risk yönetimi ve afetlere dirençli bir toplum için afet yönetimi, geniş bir tabanda paydaşların etkin katılımıyla gerçekleşmelidir. Afet yönetiminde olabildiğince çok paydaşın sürecin içinde yer alması daha fazla iletişim ve bilgi paylaşımı anlamına gelmektedir. Ancak bilgi paylaşımı konusunda bazı bürokratik yapılarda engellerle karşılaşılabilir. Bu engellerin ortadan kaldırılmaması durumunda risklerin yönetilmesi sekteye uğrayabilmektedir (Lin vd., 2015: 48). Ancak olması gerektiği gibi uygulanan katılım sayesinde de planlamacılar daha güçlü ve toplumsal desteği yüksek olan planlar ortaya koyma şansına erişeceklerdir.

Esasen tüm bu çabaların temel hedefi afetlere karşı dirençli ya da dayanıklı bir toplum inşa etmektir. Bu sebeple afetlere karşı olan dayanıklılık-direnç (resilience) kavramı üzerinde sıklıkla durulmaktadır. Bu kavram örgütsel olarak esneklik kavramıyla birlikte düşünülmelidir. Diğer deyişle örgütlerin karşılaştıkları sorunları en az kayıpla atlatabilme becerisi ve örgütün fonksiyonlarında en az kaybın yaşanması ile ifade edilmektedir. Dolayısıyla afetlerde de sistemi devam ettirebilme becerisini gösteren örgütler, dayanıklılık ve direnç anlamında başarılı sayılmaktadır (Ada, 2013: 4). Örgütlerin yanında bir toplumun da toplumun üyesi olan bireylerin de karşılaşılabileceği afetlere karşı dirençli bir yapıda olması son derece önemlidir.

3.1. Afetlere Dirençli Toplum

Afetlere karşı direncin artırılmasına ilişkin çalışmalar genellikle afetlerden etkilenen toplumların yaşam kalitesini artırmada devletlerin ve idari kapasitenin yetersizlikleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Afet yönetiminde çağdaş yaklaşımlarda aşağıdan yukarıya bir yaklaşıma geçilmektedir. Elbette ki bu devletin rolünün azalması anlamına gelmemektedir. Çünkü devletlerin afetlere olan reaksiyonu etkin ve adil olmadığı takdirde toplum bağlarının zayıflayacağı öngörülmektedir.

Afetlere dirençli bir toplumun ortaya çıkabilmesi için bilgi, malzeme, hizmet ve destek gibi sosyal unsurlara ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle bu unsurlar, bir kısmı aile, işyeri, komşuluk ve toplumun kendisinde yer alan sosyal ilişkilerle birlikte düşünülmektedir. Bahsedilen bu yapının parçası olan bireylere çeşitli değerler aktarılmaktadır (Misra vd., 2017: 281-295). Dolayısıyla afetlere dirençli toplumun en önemli unsuru olan afet farkındalığına sahip bireyin yetişmesinde bahsedilen bu unsurların rolü büyüktür. Bu, elbette afetlere karşı dirençli toplumun güçlü bir sosyal network oluşturması anlamına gelmektedir. Sosyal network, Putnam'ın kurallar ve güvenle birlikte koordinasyon ve işbirliğini geliştiren bir örgütlenme olarak tarif ettiği sosyal sermayeyi oluşturmaktadır (Putnam, 1995: 67). Buna ilaveten toplumlarını adil olarak tanımlayan ve yüksek sosyal sermayeye sahip bireyler afetlere daha hazırlıklı davranışlar içerisinde olmaktadır (Spialek, Czlapinski ve Houston, 2016: 159). Özetle güçlü bir sosyal sermaye, afetlere dirençli toplumu da beraberinde getirecektir.

Afetlere dirençli toplum olabilmek için yerel bilginin öneminin farkında olunması, toplumun tamamının ya da tamamına yakınının afetlerin etkilerini azaltabilme farkındalığında olması ve toplumda kimsenin yoksulluk, cinsiyet, eğitim, ırk gibi sebeplerle dışlanmaması ve toplumun kapsayıcı olması gerekmektedir.

(Ireni-Saban, 2012: 655-658). Dolayısıyla afetlere dirençli bir toplum olabilmek adına sosyal boyutta toplumsal dayanışmanın üst düzeyde tutulması, afet sonrası süreçte gönüllü çalışmanın sağlanabilmesi, afet eğitimleri düzenlenmesi ve sivil toplumun örgütlü olması gereklidir (Leblebici, 2014: 472-473). Afet konusunda toplumsal düzeydeki bilinçlendirme kampanyaları halkın tehlikelerin farkına varmasını sağlayacak ve bireylere nasıl hazırlıklı olunması gerektiğini öğretecektir. Böylelikle afet risklerinin gündemde olması sağlanarak halk arasındaki motivasyon artırılabilir. Ancak afetlere dirençli toplum oluşturmaya yönelik olarak verilen eğitimler, kurslar ve kamu reklamlarının afet bilinci oluşturmada yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Çünkü bu faaliyetlerin yaşayarak öğrenmeye uygun olmadığı, tüm riskleri, afet zararlarını azaltma, planlama gibi unsurları içine alacak bir bütün içerisinde değil aksine afetlerden birine ya da afet yönetiminin aşamalarının birine odaklandığı ifade edilmektedir (Kadıoğlu, 2005: 68-71).

Afet yönetiminde kamu otoritesinin hızlı reaksiyon vererek yaşamı normale döndürebilecek kapasitede olması gerekir. Bu, kamunun belirsizlik ve normal karar alma yollarının etkisini yitirdiği durumlar olan krizlerle baş edebilmesi açısından belirleyicidir. Özellikle 1995 Kobe depremi, Japonya'da kamunun yetersizliğini, koordinasyon ve bilgi akışındaki sıkıntıları ortaya koymasından önemlidir. Japonya açısından Kobe depremi bir dönüm noktası olmuştur. Bu depremden sonra kamunun afetlerdeki koordinasyon ve liderlik rolünü ön plana çıkarma eğilimi ağır bastığı bilinmektedir. Afetlere dirençli bir toplum oluşturabilmek için yerel aktörlere önem verilmesi, sivil toplum örgütleri ve gönüllülerin de örgütlü olması gerekmektedir. Örneğin 2005 yılında ABD'de gerçekleşen Katrina kasırgasında da Federal Emergency Management Agency (FEMA)'nın sağlık, beslenme ve barınmada ihtiyaçları karşılamada yetersizliği neticesinde sivil toplum kuruluşlarının devreye girmesiyle bu temel ihtiyaçlar karşılanabilmiştir. Buradan çıkarılacak sonuç, afetlere karşı dirençli bir duruş sergileyebilmek için devleti tek aktör olarak görmemek gerektiğidir.

Özetlenecek olursa afet yönetimi hem merkezi yönetimin hem de yerel yönetimlerin görev ve sorumluluk alanındaki bir konudur. Buna ilaveten afet yönetimi bireyleri, sivil toplum kuruluşlarını ve özel sektörü de dikkate almalıdır. Devletin yanında sivil toplum örgütleri gibi tamamlayıcı aktörlerin de afet yönetiminin bir parçası olması ve hatta afetler konusunda ortak hareket etmenin bir kültür haline gelmesi afetlere karşı olan direnci artıracaktır.

4. ARAŞTIRMANIN AMACI, YÖNTEMİ ve KAPSAMI

Bu çalışmanın amacı afetlerle ilgili olarak bazı konularda toplumun algısını ve afet yönetiminde rolü olduğu düşünülen kurumsal aktörlerin bireyler tarafından nasıl algılandığını ölçebilmek ve risk azaltma sürecine ilişkin mevcut durumu ortaya koyabilmektir. Bu amaçlar doğrultusunda veri toplamak için 22 soruluk bir anket düzenlenmiştir. Makale kapsamında yapılan anket çalışması, hem internet üzerinden anketin paylaşılması hem de yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır. Bu bağlamda, Kasım 2016-Mart 2017 arasında toplam 358 anket yapılmıştır. Söz konusu anketin uygulanabilmesine ilişkin Etik Kurul İzin Belgesi de Kasım 2016'da alınmıştır. Toplam 358 anketle elde edilen veriler, SPSS 24 programında analize hazır hale getirilmiştir. Bu verilerin yardımıyla ve frekans analizi kullanılarak mevcut durumun ortaya konması, analizi ve yorumlanması hedeflenmiştir.

Çalışmanın amacına uygun olarak anket kapsamında sorulan sorularla anketi cevaplayanların demografik bilgileri, gelir ve eğitim durumları gibi bilgilerinin yanında afetler konusunda bireysel olarak yapılabileceklerle ilişkin katılım düzeyi, risk azaltma faaliyetleri açısından son derece önemli olan birey düzeyinde afetlere ilişkin algının ne olduğu, Türkiye'de afetlerle ilgili sorumluluğu olduğu düşünülen temel kuruluşların sorumluluklarını yerine getirme düzeylerinin bireyler tarafından nasıl algılandığı gibi konularda bilgiler elde edilmiştir. Bu bilgilerle afet yönetiminde bireysel ve kurumsal olarak bir durum analizi yapma fırsatı oluşmuştur. Yapılacak bu analizle, çalışmanın amacı doğrultusunda risk azaltma faaliyetlerine yardımcı olunması ve afet yönetimine ilişkin karar alıcılara yardımcı olabilecek nitelikte bir bilginin sunulması amaçlanmaktadır.

4.1. Demografik Bilgiler

Bu başlık altında ankete katılanlara cinsiyet, meslek, yaş, gelir ve eğitim durumunun tespit edilmesine ilişkin sorular yönetilmiştir.

Tablo 1: Cinsiyetiniz

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Erkek	175	48,9	49,4
Kadın	179	50,0	50,6
Toplam	354	98,9	100,0
Cevapsız	4	1,1	
Toplam	358	100,0	

Tablo 1'e göre cinsiyetin sorulduğu soruya cevap veren 354 kişinin 179 kişisi yani %50,6'sı kadın, 175 kişisi yani %49,4'ü erkektir. 4 kişi ise soruyu

cevaplamamıştır. Ankete katılanlara yaşlarının sorulduğu soruda verilen 358 cevabın ortalaması 32,64655'dir.

Tablo 2: Mesleğiniz

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kamu ücretli	126	35,2	35,8
Özel sektör ücretli	62	17,3	17,6
İşveren	10	2,8	2,8
Kendi hesabına	4	1,1	1,1
İşçi	11	3,1	3,1
İşsiz	24	6,7	6,8
Öğrenci	89	24,9	25,3
Diğer	26	7,3	7,4
Toplam	352	98,3	100,0
Cevapsız	6	1,7	
Toplam	358	100,0	

Ankete katılanların mesleğini öğrenme amacındaki soruya verilen toplam 352 kişilik cevap içinde en önemli grup %35,8 ile kamu ücretli çalışanlardır. Mesleğini öğrenci olarak tanımlayanların oranı %25,3'tür. Özel sektör ücretli çalışanların ise %17,6'lık bir orana karşılık geldiği görülmektedir. %7,4'lük grubu oluşturan ve açık uçlu bir şekilde cevaplanabilen diğer seçeneğini tercih eden grup ise kendini çoğunlukla ev hanımı ya da emekli olarak tanımlamaktadır.

Tablo 3: Eğitim Durumunuz

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Okuryazar değil	2	,6	,6
İlkokul	16	4,5	4,5
Ortaokul	17	4,7	4,7
Lise	41	11,5	11,5
Üniversite	162	45,3	45,3
Lisansüstü	120	33,5	33,5
Toplam	358	100,0	100,0

Eğitim durumunun ölçülmesine ilişkin soruya ankete katılanların tamamı cevap vermiştir. Buna göre ankete katılanların %45,3'ü üniversite mezunudur. Bunu %33,5 ile lisansüstü mezunlar takip etmektedir. Buradan ankete katılanların yüksek bir eğitim durumuna sahip olduğu anlaşılmaktadır. Üniversite altı düzeyde eğitime sahip olanlar ise %21,2'lik bir kesimi oluşturmaktadır.

Tablo 4: Aylık Gelir Durumunuz (TL)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geliri yok	85	23,7	23,8
1300 ve altı	42	11,7	11,8
1300-3000	94	26,3	26,3
3001-4500	81	22,6	22,7
4500-6000	30	8,4	8,4
6000 TL ve üstü	25	7,0	7,0
Toplam	357	99,7	100,0
Cevapsız	1	,3	
Toplam	358	100,0	

Aylık gelir durumunu soran soruyu 357 kişi cevaplamış bir kişi ise cevaplamamıştır. 1300-3000 TL arası gelire sahip olan kitle %26,3'tür. Buna karşılık geliri olmadığını beyan eden %23,8'lik bir kitle bulunmaktadır. 3001-4500 TL arası gelire sahip olanlar ise %22,7'lik orana karşılık gelmektedir. Bu verilerden anlaşılacağı üzere ankete katılanların önemli bir kısmı orta ve alt gelir grubuyla geliri olmayan kitleden oluşmuştur.

4.2. Afetlere İlişkin Bireysel Rol, Sorumluluklar, Algılar ve Farkındalıklar

Bu başlık altındaki sorularda ankete katılanlara afetlerle ilgili bireysel olarak yapabileceklerine ilişkin katılım durumlarının ve afetlerle ilgili bazı konulardaki algılarının ne olduğuna ilişkin sorular yönetilmiştir.

Tablo 5: Afetlerle İlgili Aşağıdakilere Katılım Durumunuzu Belirtiniz

	Frekans	Yüzde
Tatbikat	161	45,0
İlkyardım Kursu	93	26,0
Afetlerle İlgili Eğitim	98	27,4
Planlama süreci	18	5,0
Gönüllülük	60	16,8
Maddi bağış	75	20,9
Kan bağışı	137	38,3

Afetlerle ilgili bireysel anlamda yapılabilecek faaliyetlere ilişkin sorulan ve birden fazla seçeneğin işaretlenebildiği soruda ankete katılan toplam 358 kişinin %45'i yani 161 kişisi afetlerle ilgili bir tatbikata katılmıştır. Türkiye'de Japonya örneğinde olduğu gibi geniş kitlelerin katılımıyla gerçekleşen tatbikatlar örnekleri yaygınlaşmamıştır. Bu oranın yüksek çıkmasındaki en büyük etkenin, ilk ve orta öğretimde okullarda yapılan tatbikatlar olduğu düşünülmektedir. Ancak

bu tatbikatlar bireye yeterli bir hazırlık vermemektedir. Dolayısıyla tatbikatın frekansının yüksekliği buna bağlanmaktadır. Kan bağıışı ise ankete katılanların %38,3'ü yani 137 kişi tarafından gerçekleştirilmiştir. Kan bağıışı konusunda toplumun duyarlılığı ve Kızılayın çalışmaları buna etkindir. Afetlerle ilgili eğitim %27,4 ve ilkyardım kursu da %26 ile birbirine yakın oranlardadır.

Tablo 6: En Çok Çekindiğiniz Afet Tipi Aşağıdakilerden Hangisidir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Deprem	309	86,3	100,0
Sel	119	33,2	100,0
Heyelan	35	9,8	100,0
Kaya Düşmesi	13	3,6	100,0
Çığ	29	8,1	100,0
Fırtına	35	9,8	100,0
Yangın	255	71,2	100,0
Diğer	7	2,0	100,0

En çok çekinilen afet tipinin sorulduğu ve ankete katılanların en çok üç seçenek işaretleyebildikleri soruda deprem açık ara önde çıkmaktadır. Ankete katılanların %86,3'ü yani 309 kişisi afet türü olarak en çok depremden çekinmektedir. Türkiye'nin bir deprem ülkesi olması, yüzölçümünün büyük bir kısmının birinci derece deprem bölgesinde olması ve yaşanan depremlerin bu sonucu ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Keza yangın da ankete katılanların %71,2'sinin yani 255 kişinin çekindiği bir afet türüdür. Buna yaşanan orman yangınları da sebep olduğu düşünülmektedir. Yine sel ankete katılanların %33,2'sinin yani 119 kişinin çekindiği bir afet türüdür. Türkiye'nin yaşadığı sel felaketleri ve buna neden olan altyapı eksiklikleri, imar afları, afet risklerini göz ardı eden yerleşim tercihlerinin bu sonucun çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 7: Afetlerde Sorumluluk İlk Olarak Aşağıdakilerden Hangisinde Olmalıdır?

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Merkezi Yönetim	98	27,4	27,5
Yerel Yönetimler	160	44,7	44,9
Sivil toplum kuruluşları	11	3,1	3,1
AFAD	83	23,2	23,3
Özel Sektör	1	,3	,3
Diğer	3	,8	,8
Toplam	356	99,4	100,0
Cevapsız	2	,6	
Toplam	358	100,0	

Afet yönetiminde kurumsal anlamda sorumluluğun hangi aktör/aktörlerde olması gerektiğine ilişkin soruya toplam 356 kişi yanıt vermiştir. %44,7 yani 160 kişi afetlerdeki sorumluluğun ilk olarak yerel yönetimlerde olması gerektiğini söylemektedir. Bu veri son derece olumludur çünkü afet yönetiminde başarılı ülke deneyimlerine bakıldığında yerel yönetimlerin önemli rollerde olduğu ve hatta “afet önce yereldir” düşüncesinin yerleştiği görülmektedir. Bu sebeple ankete katılanların bu yönde görüş belirtmesi son derece umut vericidir. Elbette Türkiye'nin idari anlamda merkezîyetçi bir kültüre sahip olması, sorumluluğu merkezi yönetime verenlerin de yüksek olmasına neden olmuştur. %27,5'lik bir oran afetlerdeki sorumluluğu merkezi yönetime vermektedir. AFAD ise afet yönetimindeki temel yetkili kurum olması nedeniyle merkezi yönetimden ayrı sorulmuştur. Sorumluluğu ilk olarak AFAD'a verenlerin oranı %23,3'tür. Elbette AFAD, merkezi yönetimin altında kategorilendirilmektedir. Dolayısıyla merkezi yönetim ve AFAD cevapları birlikte değerlendirildiğinde merkezîyetçi yapıya ilişkin algı daha net anlaşılmaktadır. Afet yönetiminde etkin aktörler olması beklenen sivil toplum kuruluşları ve özel sektörde ilk olarak sorumluluğu görenler ise düşük yüzdelerde kalmıştır.

Tablo 8: Afetlerde Hayatını Kaybeden Yakınım Var

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	36	10,1	10,5
Hayır	308	86,0	89,5
Toplam	344	96,1	100,0
Cevapsız	14	3,9	
Toplam	358	100,0	

Ankete katılanlara afetlerde hayatını kaybeden yakınımın olup olmadığının sorulduğu soruya 344 kişi yanıt vermiştir. Bunların 308 kişisi yani %86'sı hayır, 36 kişisi yani %10,1'i evet cevabı vermiştir. Buradan hareketle örneklemin afetlerin sebep olduğu can kayıplarından yakınları itibarıyla fazlaca etkilenmedikleri ve dolayısıyla manevi olarak daha az yıpranmış bir grup olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 9: Afetlerle İlgili Bir Sivil Toplum Kuruluşuna Üyeyim

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	23	6,4	6,7
Hayır	319	89,1	93,3
Toplam	342	95,5	100,0
Cevapsız	16	4,5	
Toplam	358	100,0	

Konusu afetleri içeren bir sivil toplum kuruluşuna üyeliğin sorgulandığı soruya 342 kişi cevap vermiş 16 kişi cevap vermemiştir. Soruya cevap verenlerin büyük çoğunluğu yani %93,3'ü afetlerle ilgili bir sivil toplum kuruluşuna üye olmadığını belirtmiştir. Afetlerle ilgili bir sivil toplum kuruluşuna üye olmak afetlere dirençli toplum olabilmek adına bireysel anlamda yapılabilecek önemli bir adımdır. Bu sayede afet riskleri konusunda farkındalık ve hazırlık düzeyi artabilecektir. Ancak cevaplardan görüldüğü üzere bu oran bir hayli düşüktür. Bu oranların artması afetlere dirençli bir toplum olma yolunda da katkı sağlayacaktır.

Tablo 10: Yakın Gelecekte Yaşadığım Kentle İlgili Bir Afet Bekliyorum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	10	2,8	2,8
Katılmıyorum	36	10,1	10,2
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	111	31,0	31,5
Katılıyorum	157	43,9	44,6
Kesinlikle katılıyorum	38	10,6	10,8
Toplam	352	98,3	100,0
Cevapsız	6	1,7	
Toplam	358	100,0	

Ankete katılanlara yaşadıkları kentle ilgili yakın gelecekte bir afet bekleyip beklemediklerine ilişkin soruya toplam 352 kişi yanıt vermiş 6 kişi vermemiştir. Bu soruya katılıyorum cevabı veren %44,6 ve kesinlikle katılıyorum cevabı veren %10,8 birlikte değerlendirildiğinde toplam %55,4'lük yakın geleceğe ilişkin bir afet beklentisi ortaya çıkmaktadır. Afet beklentisinin olması afetlere hazırlık ve risk azaltma çabaları için bir başlangıç sayılabilir. Ancak aynı kitlenin %31,5'i bu soruya ne katılıyorum ne katılmıyorum diyerek kararsız bir duruş ortaya koymuştur. Bu durumun afet risklerinin farkında olmama ya da önemsememeyle ilgili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 11: Afetlere Müdahale Edilirken Gönüllü Olarak Katılım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	9	2,5	2,5
Katılmıyorum	28	7,8	7,9
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	67	18,7	18,9
Katılıyorum	166	46,4	46,8
Kesinlikle katılıyorum	85	23,7	23,9
Toplam	355	99,2	100,0
Cevapsız	3	,8	
Toplam	358	100,0	

Afetlere dirençli toplum olabilmenin önemli bir adımı afetlerde gönüllü çalışan personelin varlığıdır. Ankete katılanlara afetlerin müdahale aşamasında gönüllü olarak yer alıp almayacaklarına ilişkin soruya olumlu bir geri dönüş sağlanmıştır. Soruya cevap verenlerin %46,8'i katılıyorum %23,9'u da kesinlikle katılıyorum cevabını vererek %70,7 oranında bir isteklilik ortaya konmuştur. Bireylerdeki bu istekliliği eyleme dönüştürecek stratejileri ortaya koymak gerekmektedir. Ancak %18,9 oranına tekabül eden kararsızların oranı da azımsanmayacak orandadır.

Tablo 12: Yerel Yönetimlerin Gönüllü Ekiplerinde Yer Alırım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	9	2,5	2,5
Katılmıyorum	43	12,0	12,0
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	78	21,8	21,8
Katılıyorum	155	43,3	43,4
Kesinlikle katılıyorum	72	20,1	20,2
Toplam	357	99,7	100,0
Cevapsız	1	,3	
Toplam	358	100,0	

Tablo 11'deki müdahale aşamasında gönüllü olarak yer alma istekliliğine ilişkin soruyu tamamlayan soru yerel yönetimlere ilişkindir. Çünkü yerel yönetimlere ilişkin mevzuatta gönüllü katılım bahsi düzenlenmiştir. Soruya verilen yanıtlar da Tablo 11'i tamamlamaktadır. Verilen yanıtların %43,4'ü katılıyorum ve %20,2'si kesinlikle katılıyorum şeklindedir. Buradan yerel yönetimlerin gönüllü ekiplerine katılmaya yönelik bir isteklilik ortaya çıkmaktadır. Yerel yönetimlerin gönüllü ekipleri, afetlerde aktif olarak çalıştığı takdirde bir güç oluşturabilecektir. Ancak yine kararsızların oranı da Tablo 11 ile benzeşmektedir. %21,8'lik bir oran ne katılıyorum ne katılmıyorum cevabını vererek kararsız duruşu tekrarlamıştır.

Tablo 13: Yerleşim Tercihimde Afet Risklerini Dikkate Alırım

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	14	3,9	3,9
Katılmıyorum	38	10,6	10,7
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	84	23,5	23,7
Katılıyorum	146	40,8	41,1
Kesinlikle katılıyorum	73	20,4	20,6
Toplam	355	99,2	100,0
Cevapsız	3	,8	
Toplam	358	100,0	

Afetlere yönelik risk azaltma adına bireysel olarak yapılabilecek önemli konulardan biri de yerleşim tercihlerinde afet risklerine göre hareket etmektir. Türkiye'nin geçmişinde hem kurumsal hem de bireysel anlamda hatalı yer ve mekân seçimi kararlarının afetlerde can kaybına yol açabildiği görülmüştür. Bu soruda %41,1 katılıyorum, %20,6 da kesinlikle katılıyorum ve toplamda da %61,7'lik bir pozitif duruş görülmektedir. Bu sebeple bireysel düzeyde önemli bir oranın yerleşim tercihi de afet risklerini dikkate aldığı ortaya çıkmaktadır. Ancak soruya ne katılıyorum ne katılmıyorum şeklinde cevap veren %23,7'lik kesimin konu hakkında bilgisi olmayan ya da konuyu önemsemeyen bir kitle olduğu düşünülmektedir.

Tablo 14: Türkiye'deki Kentsel Dönüşüm Süreci Başarılıdır

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	109	30,4	31,1
Katılmıyorum	124	34,6	35,3
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	82	22,9	23,4
Katılıyorum	29	8,1	8,3
Kesinlikle katılıyorum	7	2,0	2,0
Toplam	351	98,0	100,0
Cevapsız	7	2,0	
Toplam	358	100,0	

Türkiye'de kentsel dönüşüm, afet risklerini azaltma amacıyla uygulanan bir politikadır. Kentsel dönüşümün nasıl algılandığına ilişkin soru bu politikanın değerlendirilmesi anlamına gelmektedir. Bu soruya cevap verenlerin %35,3'ü katılmıyorum ve %31,1'i de kesinlikle katılmıyorum diyerek %66,4 oranında kentsel dönüşümü başarısız bulmuştur. Bu soruya ne katılıyorum ne katılmıyorum şeklinde cevap vererek kararsız bir duruş ortaya koyan %23,4'lük bir kitle bulunmaktadır.

Kararsız yönde görüş belirtenlerin kentsel dönüşüm uygulamalarında taraf olmadıkları ya da konu hakkında bilgilerinin olmadığı düşünülmektedir.

Tablo 15: Yerel Yönetimlerin Verdiği İzinler, Afet Risklerini Artırmaktadır

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	13	3,6	3,7
Katılmıyorum	27	7,5	7,6
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	82	22,9	23,2
Katılıyorum	148	41,3	41,8
Kesinlikle katılıyorum	84	23,5	23,7
Toplam	354	98,9	100,0
Cevapsız	4	1,1	
Toplam	358	100,0	

Yerel yönetimler, verdikleri inşaat ve oturma izni gibi belgelerle afet risklerinin azaltılmasına katkıda bulunabilmektedirler. Bu izinlerin, afet risklerini artırıp artırmadığı üzerine sorulan soruya %41,8 katılıyorum, %23,7 ise kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap verilmiştir. Buradan hareketle önemli bir orana tekabül eden %65,5'lik kitle, yerel yönetimlerin verdiği izinlerle afet risklerini artırdığını düşünmektedir. Bu noktada ankete katılanlar arasında yerel yönetimlere karşı bir güvensizlik olduğu görülmektedir. %23,2'lik bir grup ise ne katılıyorum ne katılmıyorum diyerek bu konuda kararsız kalmıştır.

Tablo 16: Yerel Yönetimlerin Hazırladığı Planlar Afet Risklerini Artırmaktadır

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	6	1,7	1,7
Katılmıyorum	48	13,4	13,6
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	130	36,3	36,7
Katılıyorum	120	33,5	33,9
Kesinlikle katılıyorum	50	14,0	14,1
Toplam	354	98,9	100,0
Cevapsız	4	1,1	
Toplam	358	100,0	

Tablo 15'teki durumu tamamlayan bir diğer veriye Tablo 16 aracılığıyla ulaşılmıştır. Yerel yönetimler imar planları başta olmak üzere hazırladıkları planlarla afet risklerini azaltmaya katkıda bulunabileceklerdir. Yerel yönetimlerin hazırladıkları bu planların afet risklerini artırdığı yönünde görüşü temsil eden

%33,9'luk katılıyorum ve %14,1'lik kesinlikle katılıyorum cevabını verenler bulunmaktadır. Toplamda oran %48'e tekabül etmektedir. Bu soruda dikkat çeken husus %36,7'lik orandaki ne katılıyorum ne katılmıyorum cevabı verenlerdir. Bu grupta yer alanların yerel yönetimlerin hazırladıkları planlardan haberdar olmadıkları anlaşılmaktadır. Oysaki bu planların katılımcı yaklaşımla oluşturulması beklenmektedir. Özellikle afet risklerinin söz konusu olduğu alanlar için hazırlanacak planların katılımcı yaklaşımı çok daha hassasiyetle uygulaması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 17: Yoksulluk Afet Risklerini Artırmaktadır

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	17	4,7	4,8
Katılmıyorum	34	9,5	9,6
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	40	11,2	11,2
Katılıyorum	153	42,7	43,0
Kesinlikle katılıyorum	112	31,3	31,5
Toplam	356	99,4	100,0
Cevapsız	2	,6	
Toplam	358	100,0	

Yoksulluk gerek çevre sorunlarının gerekse de afetlerin yıkıcı etkilerinin daha yoğun yaşanmasına neden olmaktadır. Bu konudaki algıyı ölçme amacındaki soruyu cevaplayanların %43'ü katılıyorum ve %31,5 kesinlikle katılıyorum cevabını vererek %74,5 gibi bir oranla yoksulluğun afet risklerini artırdığı konusundaki farkındalığını ortaya koymuştur.

Tablo 18: İlk Ve Orta Öğretimde Afet Konusu Ders Olmalıdır

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	10	2,8	2,8
Katılmıyorum	7	2,0	2,0
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	9	2,5	2,5
Katılıyorum	130	36,3	36,5
Kesinlikle katılıyorum	200	55,9	56,2
Toplam	356	99,4	100,0
Cevapsız	2	,6	
Toplam	358	100,0	

Afet yönetiminin en önemli konularından biri de eğitimidir. Afetler konusunda eğitim almış ve farkındalığa erişmiş bireyler, afetlere dirençli toplumu çok daha rahat biçimde oluşturacaklardır. Afet konusunun ilk ve orta öğretimde ders

konusu olması bu amaca hizmet edecektir. Bu konuda ankete katılanların ciddi bir farkındalığının olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü ilk ve orta öğretimde afet konusunun ders olmasıyla ilgili soruya %36,5 katılıyorum ve %56,2 kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Toplamda oluşan %92,7'lik oran ankete katılanların neredeyse tamamının afet konusunun ilk ve orta öğretimde ders olmasını istediğini göstermektedir.

Tablo 19: Kamu Spotları Afet Temasını Daha Sık Ele Almalıdır

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	8	2,2	2,3
Katılmıyorum	6	1,7	1,7
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	21	5,9	5,9
Katılıyorum	145	40,5	41,1
Kesinlikle katılıyorum	173	48,3	49,0
Toplam	353	98,6	100,0
Cevapsız	5	1,4	
Toplam	358	100,0	

Afetlere dirençli toplum konusunda eğitim sadece ilk ve orta öğretimle sınırlı değildir. Türkiye gibi radyo ve televizyonun iletişiminde ve toplum üzerinde etki oluşturmada öne çıktığı alanlarda kamu spotları afetlerle ilgili farkındalığı oluşturabilmek adına bir fırsat olabilecektir. Tablo 19'da görüldüğü üzere soruyu cevaplayanların %41,1'i katılıyorum ve %49'u kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Bu iki oranın toplanmasıyla kamu spotlarının afet temasını daha sık alması noktasında %90,1'lik destek ve istek ortaya çıkmaktadır.

4.3. Afetlere İlişkin Kurumsal Rol, Sorumluluklar, Algılar ve Farkındalıklar

Bu başlık altında ankete katılanlardan çeşitli kurum ve kuruluşların afetlerle ilgili rol ve sorumluluklarını yerine getirme düzeylerini 1'den 5'e kadar değerlendirmesi istenmiştir. Ayrıca katılımcıların bilinçlendirme çalışmalarıyla ilgili beklentileri ölçülmeye çalışılmıştır. Bu sayede bireylerin afetlerle ilgili aktörleri değerlendirmeye tabi tutması amaçlanmaktadır.

Tablo 20: Afetlerle İlgili AFAD Yapılanmasının Rol ve Sorumluluklarını Yerine Getirme Durumunu 1'den 5'e Kadar Değerlendiriniz

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle yerine getirmemektedir	8	2,2	2,3
Yerine getirmemektedir	19	5,3	5,4
Ne getirmektedir ne getirmemektedir	63	17,6	18,1
Yerine getirmektedir	203	56,7	58,2
Kesinlikle yerine getirmektedir	56	15,6	16,0
Toplam	349	97,5	100,0
Cevapsız	9	2,5	
Toplam	358	100,0	

Türkiye'de afetlerle ilgili merkezi düzeyde görevli ve yetkili olan temel kamu kurumu AFAD'dır. Soruyu cevaplayanların %58,2'si katılıyorum ve %16'sı kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. %74,2'lik oran halkın AFAD'a verdiği yüksek orandaki desteği ortaya koymaktadır. Bu tabloda AFAD'ın kamuoyu nezdinde bilinirliğinin yüksek olması yanında afetlere müdahale aşamasına ayrıca dikkat çekmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Elbette kamuoyunun afetlerle ilgili temel kamu kurumuna bu denli güven duyması olumlu bir durum olarak görülmektedir.

Tablo 21: Afetlerle İlgili Üniversitelerin Rol ve Sorumluluklarını Yerine Getirme Durumunu 1'den 5'e Kadar Değerlendiriniz

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle yerine getirmemektedir	33	9,2	9,4
Yerine getirmemektedir	111	31,0	31,7
Ne getirmektedir ne getirmemektedir	157	43,9	44,9
Yerine getirmektedir	45	12,6	12,9
Kesinlikle yerine getirmektedir	4	1,1	1,1
Toplam	350	97,8	100,0
Cevapsız	8	2,2	
Toplam	358	100,0	

Üniversitelerin bilgi üreten ve eğitim veren yapılar olması itibarıyla afetlerle ilgili rol ve sorumlulukları bulunmaktadır. Hatta üniversite öğretim üyeleri çoğu kere afetlerde kamuoyu tarafından dikkatle takip edilen kişiler olmaktadır. Ancak bunlara rağmen ankete katılan grubun %44,9'u üniversitelerin afetlerle ilgili rol ve sorumluluklarını yerine getirme durumu konusunda ne getirmektedir ne getirmemektedir cevabını vermiştir. Bu da kamuoyunun afetler konusunda üniversitelerin rol ve sorumluluklarını yerine getirmeleri konusundaki kararsızlığını

göstermektedir. Bununla birlikte ankete katılanların %31,7'si yerine getirmemektedir ve %9,4'de kesinlikle yerine getirmemiştir diyerek bu konuda üniversitelere karşı olumsuz bir duruş sergilemiştir. Bu durum üniversiteler açısından sorgulanması gereken bir durumdur.

Tablo 22: Afetlerle İlgili STK'ların Rol ve Sorumluluklarını Yerine Getirme Durumunu 1'den 5'e Kadar Değerlendiriniz

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle yerine getirmemektedir	12	3,4	3,5
Yerine getirmemektedir	66	18,4	19,2
Ne getirmektedir ne getirmemektedir	143	39,9	41,6
Yerine getirmektedir	111	31,0	32,3
Kesinlikle yerine getirmektedir	12	3,4	3,5
Toplam	344	96,1	100,0
Cevapsız	14	3,9	
Toplam	358	100,0	

Sivil toplum kuruluşları, demokratik bir toplum yapısının vazgeçilmez unsurlarıdır. Afet konusunda ise halkı bilinçlendirme, eğitim ve müdahale gibi katkıları olmaktadır. Bu soruya katılımcıların %41,6'sı "ne getirmektedir ne getirmemektedir" cevabını vermiştir. Ancak bunun yanında soruyu cevaplayanların %32,3'ü ise yerine getirmektedir cevabını vermektedir. Buradan hareketle soruyu cevaplayanların STK'lar konusunda kararsız ya da olumluya yakın duruş sergilediği görülmektedir.

Tablo 23: Afetlerle İlgili Merkezi Yönetimin Rol ve Sorumluluklarını Yerine Getirme Durumunu 1'den 5'e Kadar Değerlendiriniz

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle yerine getirmemektedir	48	13,4	13,6
Yerine getirmemektedir	101	28,2	28,6
Ne getirmektedir ne getirmemektedir	112	31,3	31,7
Yerine getirmektedir	82	22,9	23,2
Kesinlikle yerine getirmektedir	10	2,8	2,8
Toplam	353	98,6	100,0
Cevapsız	5	1,4	
Toplam	358	100,0	

Afet yönetimi, kamu yönetiminde merkezi ve yerel yönetimin işbirliğiyle başarıya ulaşabilecek bir süreçtir. Bu noktada AFAD, kamu yönetimi teşkilat şemasında merkezi yönetimin bir parçası olarak görülmektedir. AFAD anket kapsamında ayrıca soru olarak yöneltilmiştir. Bu soruda AFAD dışındaki merkezi yönetim kuruluşlarının rol ve sorumluluklarını yerine getirme durumu sorgulanmıştır. Bunun sonucunda kararsızların, olumlu ve olumsuz görüş belirtenlerin yaklaşık olarak dengeli dağıldığı görülmektedir. Bu sonuca kamuoyunun merkezi yönetim algısı içerisinde AFAD kadar net bir şekilde afetlerle ilgili çalışan bir kurumun bulunmaması sebep olarak gösterilebilecektir.

Tablo 24: Afetlerle İlgili Yerel Yönetimlerin Rol ve Sorumluluklarını Yerine Getirme Durumunu 1’den 5’e Kadar Değerlendiriniz

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle yerine getirmemektedir	36	10,1	10,3
Yerine getirmemektedir	111	31,0	31,6
Ne getirmektedir ne getirmemektedir	120	33,5	34,2
Yerine getirmektedir	77	21,5	21,9
Kesinlikle yerine getirmektedir	7	2,0	2,0
Toplam	351	98,0	100,0
Cevapsız	7	2,0	
Toplam	358	100,0	

Afet yönetiminin çağdaş yaklaşımı afetlerin önce yerel olduğu düşüncesidir. Dolayısıyla afetlere karşı güçlü yerel yönetimler hem risk azaltmada hem de afetlere dirençli toplum oluşturmada önemli bir konudur. Ancak soruyu cevaplayanların %34,2’si “ne getirmektedir ne getirmemektedir” diyerek konu hakkında kararsız olduğunu göstermiştir. Bununla beraber %31,6 oranındaki yerine getirmemektedir ve %21,9 oranındaki yerine getirmektedir cevapları yerel yönetimlerin afetlerle ilgili rol ve sorumluluklarına ilişkin algıda geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Bu sebeple Türkiye açısından net biçimde halkın gözünde “afet yereldir” düşüncesinin yerleşmediği görülmektedir.

Tablo 25: Afetlerle İlgili Özel Sektörün Rol ve Sorumluluklarını Yerine Getirme Durumunu 1'den 5'e Kadar Değerlendiriniz

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle yerine getirmemektedir	81	22,6	23,3
Yerine getirmemektedir	140	39,1	40,2
Ne getirmektedir ne getirmemektedir	102	28,5	29,3
Yerine getirmektedir	22	6,1	6,3
Kesinlikle yerine getirmektedir	3	,8	,9
Toplam	348	97,2	100,0
Cevapsız	10	2,8	
Toplam	358	100,0	

Afet yönetimi, disiplinlerarası bir süreç olduğu gibi aynı zamanda da farklı sektörlerin işbirliğine ihtiyaç duyan bir alandır. Kamu ve özel sektörün afet yönetiminde işbirliğinde olması bütüncül bakış açısındaki plan ve stratejilerin ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Özellikle planlama süreçlerinde özel sektörün de süreci içselleştirerek dâhil olması afet yönetiminin başarısını artıracaktır. Ancak özel sektörün afetlerle ilgili rol ve sorumluluklarını yerine getirme durumunun nasıl algılandığına ilişkin soruya cevap verenlerin %40,2'si yerine getirmemektedir ve %23,3 kesinlikle yerine getirmemektedir cevabını vererek toplamda %63,5'lik bir olumsuz bakış ortaya konmaktadır. %29,3'lük kesim ise ne getirmektedir ne getirmemektedir cevabını vermiştir. Bu sonuçlardan açıkça görüldüğü üzere özel sektör afet yönetiminin bir parçası olduğunu kamuoyuna hissettirmelidir. Bunu gerçekleştirebilmek için de öncelikle özel sektörün planlama sürecini içselleştirmesi gereklidir. Ayrıca özel sektörün afet temasıyla gerçekleştireceği sosyal sorumluluk projeleri de bu noktada faydalı olabilecektir.

Tablo 26: Afetlerle İlgili Kalkınma Ajanslarının Rol ve Sorumluluklarını Yerine Getirme Durumunu 1'den 5'e Kadar Değerlendiriniz

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle yerine getirmemektedir	55	15,4	16,0
Yerine getirmemektedir	119	33,2	34,7
Ne getirmektedir ne getirmemektedir	145	40,5	42,3
Yerine getirmektedir	22	6,1	6,4
Kesinlikle yerine getirmektedir	2	,6	,6
Toplam	343	95,8	100,0
Cevapsız	15	4,2	
Toplam	358	100,0	

Türk kamu yönetimi için yeni sayılabilecek bir örgüt olan kalkınma ajansları, işbirliği gibi son derece önemli konuda afet yönetiminde bir aktör olabilecektir. Ancak bu konudaki soruyu cevaplayanlar, %34,7 yerine getirmemektedir ve %16 kesinlikle yerine getirmemektedir şeklinde görüş belirterek kalkınma ajanslarının afetlerde rol ve sorumluluklarını yerine getirmede başarılı olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca %42,3 oranında ne getirmektedir ne getirmemektedir cevabının da kalkınma ajansları konusunda fikre sahip olmamayı ifade ettiği düşünülmektedir.

Tablo 27: Afetlerle İlgili Medyanın Rol ve Sorumluluklarını Yerine Getirme Durumunu 1'den 5'e Kadar Değerlendiriniz

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle yerine getirmemektedir	55	15,4	16,1
Yerine getirmemektedir	90	25,1	26,3
Ne getirmektedir ne getirmemektedir	120	33,5	35,1
Yerine getirmektedir	66	18,4	19,3
Kesinlikle yerine getirmektedir	11	3,1	3,2
Toplam	342	95,5	100,0
Cevapsız	16	4,5	
Toplam	358	100,0	

Medyanın afet yönetimine ilişkin halkı bilinçlendirme ve afet farkındalığının oluşması açısından önemli bir rolü vardır. Son yıllarda sosyal medyayı da değerlendirme kapsamına almak gerekmektedir. Ancak soruyu cevaplayanların %26,3'ü yerine getirmemektedir ve %16,1 kesinlikle yerine getirmemektedir şeklinde görüş belirterek toplamda %42,4'lük bir olumsuz grup oluşturmuştur. Bunun yanında %35,1'lik de ne getirmektedir ne getirmemektedir cevabını veren grup da kararsız eğilimdedir. Buradan hareketle medyanın, afet yönetiminin bir aktörü olarak daha aktif rol alması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bilinçlenmenin yeteriz olduğu bir toplumun afetlere olan direnci düşük olacaktır. Bu bilinçlenmede de medyadan yüksek oranda istifade etmek gereklidir.

Tablo 28: Afetlerle İlgili Arama Kurtarma Derneği (AKUT)'un Rol ve Sorumluluklarını Yerine Getirme Durumunu 1'den 5'e Kadar Değerlendiriniz

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle yerine getirmemektedir	3	,8	,9
Yerine getirmemektedir	18	5,0	5,3
Ne getirmektedir ne getirmemektedir	40	11,2	11,7
Yerine getirmektedir	167	46,6	48,8
Kesinlikle yerine getirmektedir	114	31,8	33,3
Toplam	342	95,5	100,0
Cevapsız	16	4,5	
Toplam	358	100,0	

Afetlerin AKUT'un temel çalışma alanı olduğu ve bu çalışmaların tamamen gönüllülük esasında yürütüldüğü bilinmektedir. AKUT'un özellikle afet yönetiminin müdahale aşamasında çalışmalarıyla kamuoyunun dikkatini çektiği ama afet öncesinde de bilgilendirme çalışmalarıyla afetlerde son derece aktif oldukları bilinmektedir. Anketteki ilgili soruyu cevaplayanların da bu yönde düşündükleri görülmektedir. Keza soruyu cevaplayanların %48,8'i yerine getirmektedir ve %33,3'ü kesinlikle yerine getirmektedir cevabını vererek AKUT'un afetlerle ilgili rol ve sorumluluklarını yerine getirdiğini ifade etmiştir. Bir sivil toplum kuruluşuna duyulan bu güven, bir model olarak görülmelidir.

Tablo 29: Afetler Konusunda Halkı Bilinçlendirme Konusunda Beklentiniz Olanları İşaretleyiniz (En çok 3 tane işaretleyebilirsiniz)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
AFAD	193	53,9	100,0
Üniversiteler	152	42,5	100,0
STK'lar	79	22,1	100,0
Merkezi Yönetim	112	31,3	100,0
Yerel Yönetimler	194	54,2	100,0
Özel Sektör	14	3,9	100,0
Kalkınma Ajansları	11	3,1	100,0
Medya	159	44,4	100,0
AKUT	102	28,5	100,0
Diğer	2	,6	100,0

Aktörlerin afetlere ilişkin rol ve sorumluluklarını yerine getirmesine ilişkin sorular yanında bu soruyla özellikle afet öncesindeki risk azaltma çabalarından halkın bilinçlendirilmesine ilişkin kamuoyunun beklentisi ölçülmeye çalışılmıştır. Ankete katılanlar en çok üç tane seçenek işaretleyebilmişlerdir. Afetler konusunda

halkı bilinçlendirmeye ilişkin ankete katılanlar en çok yerel yönetimler, AFAD, medya ve üniversitelerden beklenti içerisinde. Bu beklentiler, başarılı afet yönetimi modellerindeki temel aktörlerle uyumludur. Buradan hareketle ankete katılanların afet yönetimindeki halkı bilinçlendirme çabalarında “*olması gerekeni*” farkında olduğu söylenebilecektir.

4.4. Anket Sonuçlarının Değerlendirmesi

Afetlerle ilgili olarak bazı konularda bireylerin ne yönde düşündüğünü, afet yönetiminde öne çıkan örgütlerin bireyler tarafından nasıl algılandığını ve genel olarak da afet yönetimi kapsamında gerçekleşecek risk azaltma sürecine ilişkin mevcut durumu ortaya koyabilmek amacıyla makale kapsamında bir anket çalışması yapılmıştır. Anket uygulanan kitlede kadın-erkek sayısal oran yakınlığı dikkate alınmıştır. Anket, 32,6’lık yaş ortalamasıyla genç yaş grubunun hemen üstünde bir kitleye uygulanmıştır. Bu kitlenin eğitim düzeyi yüksektir ve genel olarak orta ve altı gelir grubundadır.

Ankette öncelikle afetlerle ilgili bireysel olarak yapılanlar, yapılabilecekler ve sorumluluklara ilişkin ölçme yapılmıştır. Ancak ulaşılan sonuç bireysel anlamda afetlere ilişkin sorumluluk düzeyinin düşüklüğüdür. Bu oranların yükseltilebilmesi için toplumun bilinçlendirilmesi faaliyetlerine önem verilmelidir. Bu kapsamda ankete katılanlar, ilk ve orta öğretimde afet konusunun ders olmasını ve afetlerle ilgili kamu spotlarının artmasını istemektedir. Halkın bilinçlendirilmesi konusunda atılacak bu adımların afet risklerini azaltmaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu konuda asli sorumluluk Milli Eğitim Bakanlığı ve Radyo Televizyon Üst Kurulundadır. Özellikle Türkiye gibi televizyonun en önemli iletişim aracı olduğu toplumlarda kamu spotlarının faydalı olacağı açıktır. Bunun yanında internet ve sosyal medyada da halkı bilinçlendirmeye yönelik kamu spotu benzeri videoların yüklenmesi farkındalık oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

Türkiye’nin bir deprem ülkesi olmasının doğal bir sonucu olarak ankete katılanların en çok çekindiği afet türü depremdir. Ancak deprem bir tehdit olmasına karşın deprem risklerinin en aza indirilmesi adına bireysel ve kurumsal anlamda sorumluluklar bulunmaktadır. Örneğin ankete katılanların çoğunluğu afetlerde gönüllü çalışacağını ifade etmesine rağmen afetlerle ilgili bir sivil toplum kuruluşuna üyelik son derece düşük oranlardadır. Ankete katılanlar, afetlerle ilgili çalışan bir sivil toplum kuruluşu olan AKUT’u değerlendirirken başarılı algısına sahiptir. Ancak yine de afet yönetiminde işbirliği ve örgütlenmeye katkı sağlayacak sivil toplum örgütlerine üyelik konusunda isteksiz davranmaktadır. Bireylerin afet

yönetiminde proaktif davranarak risk azaltmaya ve farkındalığın artmasına katkı sağlayacak örgütlü sivil toplum kuruluşlarında yer almaları gerekmektedir.

Afet yönetiminde başarılı olmuş ülkelerde dikkati çeken husus afet yönetiminde yerel yönetimlerin ön planda olmasıdır. Ankete katılanlar bu konuda afet yönetiminde sorumluluğun ilk olarak yerel yönetimlerde olması gerektiğini belirterek küresel eğilimlerle uyumlu bir eğilim göstermektedir. Buna karşın yerel yönetimlerin afet yönetimine ilişkin rol ve sorumluluklarını yerine getirmede başarısız olduğunu da düşünmektedir. Bu durumu daha da somutlaştırmak gerekirse ankete katılanlar yerel yönetimlerin verdiği izinlerin ve yaptığı planların afet risklerini artırdığını düşünmektedir. Elbette Türkiye'nin kentleşme geçmişine bakıldığında özellikle 80'lerde gecekondu, imar afları, rant kollama, gecekondu bölgelerine hizmet götürülmesi vb. konularda yerel yönetimlerin sorumluluğu olduğu açıktır. Fakat afet yönetiminde başarıya ulaşmış ülkelerdeki "afet yereldir ve ilk olarak yerel olanaklarla müdahale edilmelidir" anlayışı öncelikle müdahale aşamasını güçlendirecektir. Bu sebeple Türkiye'nin de hızla yasal düzenlemeleri yaparak afet yönetiminde yerel yönetimlerin sorumluluklarını artırması gerekmektedir. Özellikle hazırlanan planlar ve verilen izinlerde yerel yönetimlerin sıkı denetim uygulayarak elini güçlendirecek düzenlemelerin kısa vadede hayata geçirilmesi gereklidir. Özetle bu konuda ulaşılan yargı, öncelikle yerel yönetimlere afet yönetimine ilişkin sorumlulukları konusunda güvenin sağlanması ve sonrasında da yerel yönetimlerin yozlaşmaya olanak tanımadan katı biçimde yetkilerini kullanmasının sağlanması gerekliliğidir.

Afet yönetiminde dikkat çeken diğer konular da konut güvenliği, yerleşim tercihleri ve kentsel dönüşümdür. Bu konuda ankete katılanlar yerleşim tercihlerinde afet risklerini dikkate aldıklarını ifade etmiştir. Ancak afet risklerini azaltmada bir politika olan kentsel dönüşümün ise başarılı bulunmadığı görülmektedir. Bu noktada afeti odak noktasına koyan kentsel dönüşüm uygulamalarının henüz bireyleri ikna edemediği görülmektedir. Ortaya çıkan bu sonucun en büyük sebebi 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un uzlaşmacı bir yapıda olmamasıdır. Bu sebeple 6306 sayılı Kanun'un halk tarafından daha fazla sahiplenebilmesi için mevzuatta uzlaşmacı düzenlemelerin yapılması gereklidir.

Bireylerin kurumların rol ve sorumluluklarını yerine getirme durumları konusundaki algıları değerlendirilmiştir. Anket sonuçlarından ortaya çıkan en büyük hayal kırıklığı üniversitelerdir. Afetler konusunda birçok çalışma yapan üniversitelerin, bireyleri ikna edemediği gözlenmiştir. Bu sebeple önümüzdeki süreçte üniversitelerin afetlerle ilgili yapacakları çalışmaları daha fazla kamuoyuyla

paylaşmaları gerekmektedir. Özel sektör ve medya da beklentileri karşılamaktan uzak olarak görülmektedir. Özel sektörün afet yönetimine ve risk azaltma süreçlerine daha fazla girmesi gerekmektedir. Medya ise halkı bilinçlendirmedeki potansiyel gücünü afet konusunda da kullanmalıdır. Türkiye’de afetlerle ilgili temel kurumsal yapılanma olan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kamuoyunun gündemine sık gelmesi ve uygulamadaki başarıları (özellikle Suriye Krizi sonrası) sebebiyle ankete katılanlarda olumlu bir izlenim bırakmıştır. Ancak merkezi yönetimin diğer kurum ve kuruluşları ise aynı olumlu etkiyi bırakmaktan uzaktır.

Sonuç itibariyle yerel aktörler ile merkezi aktörlerin görev rol ve sorumluluklarını yerine getirebilme düzeyleri açısından bakıldığında merkezi yönetimin Türkiye’de AFAD eliyle afet yönetiminde etkin bir aktör olduğu görülmektedir. Ankete katılanlar da var olan bu durumu teyit eder şekildedir. Buradan halkın da AFAD’ı afet yönetiminin belirgin aktörü olarak kabul ettiği söylenebilecektir. Fakat yerel yönetimlerin afet yönetimindeki kapasitesini arttırabilmek adına mali kaynaklarının da hukuki düzenlemelerle arttırılması gereklidir. Türkiye’nin bu evrensel doğruyu dikkate alarak atacağı ilk adım belki de mali açıdan yerel yönetimlere kaynak tahsisini arttırmak olacaktır. Bunun dışında başta üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere yerel aktörlerin afet yönetimi sürecinin bir parçası olması gerekliliği de anket sonuçlarından anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Günümüzde afet yönetimi, risk azaltma temelinde hareket etmektedir. Mevcut risklerin en aza indirilmesi, afetlerin en az zarar ve kayıpla atlatılması, afetler konusunda bilinçli, duyarlı ve farkındalığı yüksek bir toplum oluşması anlamına gelen afetlere dirençli toplum, risk azaltmanın içselleştirildiği bir toplum yapısına işaret etmektedir. Afetlere dirençli toplum olabilmek için hem bireysel hem de kurumsal olarak yapılabilecekler bulunmaktadır. Gerçekten de afet yönetiminin çok sektörlü ve çok disiplinli bir yönetim alanı olmasından hareketle afet yönetimindeki rol ve sorumluluklar çok çeşitlidir. Kurumsal anlamda afet yönetiminin temel eğilimi afet risklerini azaltmada ve müdahalede yerel yönetimlere artan oranda rol ve sorumluluk vermektir. Afetlere öncelikle en yakın birim olan yerel yönetimlerin müdahale etmesi bu yaklaşımın temelinde yer almaktadır. Ancak Türkiye’de olduğu gibi yerel yönetimlerin borçlanma, kaynak yetersizlikleri gibi mali sorunlarla uğraştığı toplumlarda yerel düzeydeki afet

yönetiminin de başarısı da olumsuz etkilenecektir. Bu sebeple merkezi düzeyde Türkiye’de AFAD ya da ABD’deki FEMA gibi kuruluşlara, koordinasyonun sağlanabilmesi adına her zaman ihtiyaç duyulmaktadır. Her ne kadar merkezi düzeyde bu kuruluşlar olsa da bu durum afet yönetiminin uygulanmasına ilişkin temel tüm sorumlulukların yerel yönetimlerde olmasına engel değildir. Makale kapsamındaki anket çalışmasının sonuçlarının da gösterdiği gibi ankete katılanlar da afet yönetiminde yerel yönetimlerin artan oranda rol ve sorumluluk üstlenmesi gerektiğini düşünmekte buna karşın yerel yönetimlerin afet konusundaki rol ve sorumlulukları yerine getirmede yetersiz bulunmaktadır. Özetle yerel yönetimler, halka en yakın yönetim birimleri olarak afet yönetiminde artan oranda sorumluluk yüklenmesi gereken ve afet yönetimi konusunda halkın güven duyması gereken yerinden yönetim kuruluşlarıdır. Bu güveni oluşturmak adına yerel yönetimleri afet yönetiminin etkin bir aktörü haline getirmeye engel bazı sorunların giderilmesi gereklidir. Örneğin mali güçlüklerin üstesinden gelecek kaynakların artırılması, AFAD’la eşgüdümlü olarak personel eğitim hizmetlerinin sağlanması, itfaiye birimlerinin teknolojik destek sağlanarak güçlendirilmesi buna örnektir. Tüm bu çabalar, doğrudan ya da dolaylı olarak afet risklerinin azaltılmasına ve afetlere dirençli toplumun ortaya çıkmasına katkı verecektir.

Üniversiteler toplumu bilinçlendirme ve yol göstermede büyük rolü olan yerel aktörlerdir. Ancak anketten üniversitelerin afetlerle ilgili rol ve sorumluluklarını yerine getirmede yetersiz bulunduğu görülmektedir. Bu üniversiteler adına son derece olumsuz bir algıdır. Bu algının giderilmesi adına gelecek dönemde üniversitelerin afetlerle ilgili toplumdaki farkındalığı artırma ve afetlere dirençli toplum olma amacıyla daha fazla çalışma yapması ve bu çalışmaların YÖK ve TÜBİTAK tarafından da desteklenmesi gereklidir. Ancak bu şekilde üniversitelerin afetlerle ilgili çalışmaları kamuoyu tarafından daha görünür olacaktır.

Afet yönetimi sadece kurumsal anlamda gerçekleşecek bir yönetim süreci değildir. Yerel bir aktör olarak sayılması gereken bireylerin de afet yönetiminde ve risk azaltmada rol ve sorumlulukları bulunmaktadır. Örneğin, afetlere dirençli toplumun temelinde yer alan bireylerin yapabilecekleri arasında bireysel anlamda afetlere ilişkin temel riskleri belirleme, afet risklerinin farkında olma, yerel planların hazırlanma sürecine katılım sağlama, afet konusunda örgütlü bir sivil toplum kuruluşunun üyesi olma ya da gönüllü ekiplerinde yer alma gibi faaliyetler sayılabilecektir. Ancak anket sonuçlarının gösterdiği gibi afet risklerini azaltma ve direnci artırma adına bireysel anlamda sorumluluk üstlenme düzeyi çok düşüktür. Gelecek dönemde afetlerle ilgili farkındalığı artıracak, sorumluluk bilinciyle

hareket eden, afetlere ilişkin temel eğitimi alan ve afetlerde nasıl hareket etmesi gerektiğini bilen bir toplum olma hedefini koymak gereklidir. Bunu da bireylerle kamu yönetiminin işbirliğiyle sağlamak mümkündür. Bu hedefe ulaşılabildiği takdirde afetlerle ilgili temel eleştiri olan “unutkan toplum” dan “afetlere dirençli toplum”a dönüşmek mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Ada, S. (2013), "Afetlerde Bilgi ve Teknoloji Yönetimi: Gaziantep ve Kahramanmaraş Hastanelerinde Bir Alan Araştırması", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 29.
- Al Khalailah, M. A., Bond, E., Alasad, J.A. (2012), "Jordanian Nurses' Perceptions of Their Preparedness for Disaster Management", International Emergency Nursing, Sayı 20.
- Al Thobaity, A., Plummer, V., Innes, K. ve Copnell, B. (2015), "Perceptions of Knowledge of Disaster Management Among Military and Civilian Nurses in Saudi Arabia", Australasian Emergency Nursing Journal, Sayı: 18.
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (2009), Kentleşme Şurası 2009 Afetlere Hazırlık ve Kentsel Risk Yönetimi Komisyonu Raporu, Ankara.
- Chipangura, P., Van Niekerk, D. ve Van Der Waldt, G. (2017), Disaster Risk Problem Framing: Insights From Societal Perceptions in Zimbabwe, International Journal of Disaster Risk Reduction, Sayı: 22.
- Cordero-Reyes, A.M., Palacios, I., Ramia, D., West, R., Valencia, M., Ramia, N., Egas, D., Rodas, P., Bahamonde, M. ve Grunauer, M. (2017), "Natural Disaster Management: Experience of Academic Institution After a 7.8 Magnitude Earthquake In Ecuador", Public Health, Sayı: 144.
- Erkan, E. Ayşe (2010), Afet Yönetiminde Risk Azaltma ve Türkiye'de Yaşanan Sorunlar, DPT Uzmanlık Tezi Yayın No: 2812, Ankara.
- Few, R., Scott, Z., Wooster, K., Flores Avila, M.ve Tarazona, M. (2016), "Strengthening Capacities for Disaster Risk Management II: Lessons for Effective Support", International Journal of Disaster Risk Reduction, Sayı: 20.
- Güler, H. H. (2005), "Afetlere Hazırlıklı Olma", Afet Yönetiminin Temel İlkeleri, Mikdat Kadioğlu-Emin Özdamar (der), T.C İçişleri Bakanlığı-Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA), Ankara.
- Ireni-Saban, L. (2013), "Challenging Disaster Administration: Toward Community-Based Disaster Resilience", Administration & Society, Sayı: 45(6).
- Jahangiri, K., Eivazi, M.R. ve Mofazali, A.S. (2017), "The Role of Foresight in Avoiding Systematic Failure of Natural Disaster Risk Management", International Journal of Disaster Risk Reduction, Sayı: 21
- Kadioğlu, M. (2005), "Afetler Konusunda Kamuoyunun Bilinçlendirilmesi ve Eğitim", Afet Yönetiminin Temel İlkeleri, Mikdat Kadioğlu-Emin Özdamar (der), T.C İçişleri Bakanlığı-Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA),

- Ankara.Karaman, Z.T. (2016), "Afet Yönetiminde Erken Uyarı ve Afet Tipleri", Bütünleşik Afet Yönetimi, Zerrin Toprak Karaman-Asuman Altay (der), İlkem Yayınevi, İzmir.
- Köseoğlu, A. M. (2015), Afet Yönetimi ve İnsani Yardım, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Leblebici, Ö. (2014), "Afetlerde Kamu Yönetiminin Rolü ve Toplum Temelli Afet Yönetimine Doğru", Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 2.
- Lin, L., Nilsson, A., Sjölin, J., Abrahamsson ve Tehler, H. (2015), "On the Perceived Usefulness of Risk Descriptions for Decision-Making in Disaster Risk Management", Reliability Engineering and System Safety, Sayı: 142.
- Managi, S. ve Guan, D. (2017), "Multiple Disasters Management: Lessons from the Fukushima Triple Events", Economic Analysis and Policy, Sayı: 53.
- Misra, S., Goswami, R., Mondal, T. ve Jana, R. (2017), "Social Networks in the Context of Community Response to Disaster: Study of a Cyclone-affected Community in Coastal West Bengal, India", International Journal of Disaster Risk Reduction, Sayı: 22.
- Mojtahedi, M. ve Oo, B.L. (2017), "Critical Attributes for Proactive Engagement of Stakeholders in Disaster Risk Management", International Journal of Disaster Risk Reduction, Sayı: 21.
- Putnam, R. (1995), "Bowling Alone: America's Declining Social Capital" Journal of Democracy.
- Rawluk, A., M. Ford, R., Neolaka, F. L. ve Williams, K. J. (2017), "Public Values for Integration in Natural Disaster Management and Planning: A Case Study from Victoria, Australia", Journal of Environmental Management, Sayı: 185.
- Spialek, Matthew L., Czapinski, Heidi M. ve Houston, J. Brian (2016), "Disaster Communication Ecology and Community Resilience Perceptions Following the 2013 Central Illinois Tornadoes", International Journal of Disaster Risk Reduction, Sayı: 17.
- van Manen, S. M. (2014), "Hazard and Risk Perception at Turrialba Volcano (Costa Rica); Implications for Disaster Risk Management", Applied Geography, Sayı: 50.
- Yazılıtaş, A.(2015), "Türk Afet Yönetim Sisteminde Risk Odaklı Yönetimin Önemi", Türk İdare Dergisi, Sayı: 481.
- Zincir, O. ve Yazıcı, S. (2013), "Kriz Yönetimi ve Afetlerde Sosyal Medya Kullanımı", İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı: 49.